190600213201 5
Programlama Dilleri Temelleri

BAİBÜ Bilgisayar Müh.

Dr. Araş. Gör. İsmail Hakkı Parlak

Kaynak: Watt, David A., Programming Language Design Concepts, Wiley

Değerler (Values) ve Veri Tipleri (Types)

- Değer (Value): Bir program tarafından işlenebilen herhangi bir varlıktır.
  - Saklanabilirler (store), değerlendirilebilirler (evaluate), argüman olarak kullanılabilirler (arguments), fonksiyonlardan döndürülebilirler (return), …
- Veri tipleri (Types): Aynı türe ait değerler.
  - C: int, float, array, pointer, char, struct, union, …
  - Java: boolean, string, object, …
  - Haskell: int, float, list, tuple, …
- $v \in T$
- v: değer, T: veri tipi

Değerler (Values) ve Veri Tipleri (Types)

- Her değer seti bir Tip olmak zorunda değildir. Tip üzerinde tanımlı işlem(ler), o tipe ait tüm değerler üzerinde benzer şekilde çalışmalıdır.
- { *false*, *true* } → işlemler: *and, or, not*
- {. . . , −2, −1, 0, +1, +2, . . .} → işlemler: +, -, *, /, ...
- {13, *true*, *Ekim*} → işlemler: ?

Primitif Tipler (Primitive Types)

- Daha basit türlere parçalanamayan tiplerdir.
- Her programlama dilinde primitif tipler bulunur.
- C: int, float, char, pointer
- Python: int, boolean, string
- Nicelik (Cardinality): T'de olabilecek tüm farklı elemanların toplam sayısı. #T olarak gösterilir.
- #Boolean = 2
- #Character = 256
- #Integer = 2^32 (4 Byte = 32 Bit)

Kullanıcı Tanımlı Primitif Tipler (User Defined Primitive Types)

- Numaralandırılmış (Enumerated) tipler:

```
enum Sonuc { OK, FAIL, PENDING }
Sonuc s = Sonuc.PENDING;
        …
if (s == Sonuc.OK) {
        …
}
```

- Aralıklar (Range):

```
type Sene = 1..2022;
var s:Sene;
```

Kompozit Tipler (Composite Types)

- Değerleri kompozit olan tiplerdir.
- Kompozit değerler daha basit değerlerin bir araya getirilmesiyle oluşur.
- struct, tuple, array, object, list, …

Kartezyen Tipler (Cartesian Products)

- Struct, tuple, …
- $S \times T = \{ (x, y) \mid x \in S; y \in T \}$
- $\#(S \times T) = \#S \times \#T$
- C:

```
struct Ogrenci {
    int no;
    char isim[20];
};
```

- Python:

```
ogr = (123456, “Adem”)
```

Eşleştirmeler (Mappings)

- $m: S \rightarrow T$
- $\#(S \rightarrow T) = \#T \text{ ^ } \#S$

Diziler (Arrays)

- $S \rightarrow T$
- $\#S$: *Dizinin uzunluğu*
- `int a[3] = { 3, 5, 2};`
- a $\in$ ({0, 1 , 2} → int)

Fonksiyonlar (Functions)

```
def is_even(num):
    if num % 2 == 0:
        return True
    else:
        return False
```

- Integer → Boolean

```
def is_bigger(num1, num2):
    if num1 > num2:
        return True
    else:
        return False
```

- Integer x Integer → Boolean

Ayrık Birleşimler (Disjoint Unions)

- $S+T = \{ left\ x \mid x \in S \} \cup \{ right\ y \mid y \in T \}$
- S = { ‘a’, ‘b’ }, T = { ’a’, ‘b’, ‘c’ }
  S + T = { left ‘a’, left ‘b’, right ‘a’, right ‘b’, right ‘c’ }
- $\#(S + T) = \#S + \#T$

```
enum Accuracy {exact, inexact};
struct Number {
    Accuracy acc;
    union {
        int ival;
        float rval;
    } content;
};
```

Özyinelemeli Tipler (Recursive Types)

- Tanımında kendisi geçer.
- Listeler (Lists): Değerler silsilesidir. Değerler aynı tipteyse homojen, değilse heterojendirler.
- İçinde eleman olmayan listeye boş liste denir.
- Listenin içindeki eleman sayısı listenin uzunluğudur.

Listeler (Lists)

- Bazı liste işlemleri:
  - Baş elemanı seçme
  - Son elemanı seçme
  - Uzunluğunu öğrenme
  - Boş olma durumunu öğrenme
  - Başka bir liste ile birleştirme

- Integer-List = *nil* Unit + *cons*(Integer × Integer-List)
- Integer-List = {*nil*()} ∪ {*cons*(*i*, *l*) | $i \in$ Integer; $l \in$ Integer-List}
- *nil*: boş liste; *cons*: boş olmayan liste

Stringler

- String = karakter dizisi.
- `"Hello World", "X", "»`
- Stringler primitif tip, liste veya karakter dizisi olarak sınıflandırılabilir.

Tip Sistemleri (Type Systems)

- Bir boolean ile bir stringi çarparsak ne olur? Tip hatası (type error)!
- Tip sistemleri programcının veriyi efektif şekilde ifade etmesini sağlar.
- Operasyonlar (aritmetik, mantıksal, array erişimi, vb.) gerçekleştirilmeden önce tip kontrolü (type checking) yapılır.

Statik vs Dinamik Tipler

- Statik tipli bir dilde, her değişken ve her ifadenin sabit bir türü vardır. Bu bilgiler kullanılarak, tüm işlenenler derleme zamanında tip denetimine tabi tutulur. Hızlıdır, güvenlidir, katıdır. C, C++, Java, …
- Dinamik tipli bir dilde, değerlerin sabit türleri vardır, ancak değişkenlerin ve ifadelerin sabit türleri yoktur. Çalışma zamanında denetlenir. Yavaştır, güvenilir değildir, esnektir. PHP, Python, JavaScript, …

İfadeler (Expressions)

- İfade, değerlendirildiğinde bir değer elde edilen yapıdır.
- İfadeler çeşitli şekillerde oluşturulabilir.
  - değişmezler (literals)
  - yapılar (constructions)
  - fonksiyon çağrıları (function calls)
  - koşullu ifadeler (conditional expressions)
  - yinelemeli ifadeler (iterative expressions)
  - sabit ve değişken erişimler (constant and variable accesses)

İfadeler

- Literaller (Değişmezler): Bir tipteki sabit değerler.
  - `true, "naber?", 3.14, -12, ‘Y’`
- Yapılar (Constructions): Komponentlerin bir araya gelmesiyle oluşmuş kompozit ifadelerdir.
  - `{30, Aylar.Şubat}`
  - `int numaralar[] = {5, 3, 2 , 7}`
  - `new Person(35, "Dante")`

İfadeler

- Fonksiyon Çağrıları: Bir argüman listesine bir metot uygulayarak bir sonuç elde eder.
  - `int yas = yasiniHesapla(1, 1, 2000);`
- Operatörler de bir fonksiyon olarak kabul edilebilir.
  - `a * b + c  → +(c, (*(a, b)))`
  - `!, %, &&, …`
- C++, Haskell gibi diller kullanıcısına, operatörlere yeni anlamlar yüklemesine olanak sağlar.

İfadeler

- Koşullu (Conditional) İfadeler: Bir koşula bağlı olan bir değer hesaplar.
- `String hava = sicaklik < 15 ? "Soğuk" : "Sicak";`
- `if (sicaklik < 15) { … }`
-
```
switch (sonuc) {
  case 0:
     return "Yazi";
  case 1:
     return "Tura";
  default:
     return "Dik";
  }
```

İfadeler

- Yinelemeli (Iterative) İfadeler: Bir dizi değer üzerinde hesaplama yaparlar ve bir sonuç dönerler.
- `[x**2 for x in range(10)]`

- Sabit ve Değişken Erişimler (Constant and Variable Accesses): Kullanıcının tanımladığı sabitler ve değişkenler, değerlendirildiklerinde kendi içeriklerini verirler.
- `int sayi = 3;`
- `#define PI 3.14`